

विज्ञान र प्रविधि (Science and Technology)

Gopi Chandra Poudel (M. Sc./M. Ed.)

विज्ञान

ल्यटिन भाषाको “Scientia” बाट अंग्रेजीमा Science हुन्छ जसले ज्ञान अर्थात Knowledge लाई जनाउँछ ।

त्यसैले Science is a systematic body of knowledge, विज्ञान क्रमबद्ध ज्ञानको शरीर हो ।

Science is the complete study of everything, प्रत्येक पदार्थको पूर्ण अध्ययन नै विज्ञान हो ।

Science is a heap of truth

विज्ञान सत्यको थुप्रो हो ।

प्रविधि

कुनै पनि कार्यलाई सरल, सहज र कम समयमा सम्पन्न गर्न अपनाइने उपाय, तरिका वा विधि

विज्ञान प्रविधिको विकासबाट मानव जीवनमा परेका प्रभावहरु :

विज्ञान र प्रविधिको विकासले विश्व नै एउटा सानो गाउँ (Global Village) को रूपमा खुम्चन पुगेको छ । यसले आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक, साँस्कृतिक आदि क्षेत्रमा पारेको प्रभाव वैज्ञानिक आविष्कार आदिले मानव जीवनलाई सम्पन्नता तिर लगेको छ । Technology को क्षेत्रमा Bio-technology, information and communication technology, space technology, nano technology, robotics आदिले विश्वलाई सम्पन्नतामा पुर्‍याएको छ । यसका साथमा प्राकृतिक वातावरणको विनाश, प्रदूषण, विनाशकारी, हातहतियारको होडवाजी, नयाँ रोगहरुको माहामारी, आर्थिक सम्पन्नता र विपन्नता विच विभेद जस्ता नकारात्मक असरहरु पनि साथमा आइरहेका छन् ।

सकारात्मक प्रभावहरु	नकारात्मक प्रभावहरु
१. कुनै पनि काम सहज, सरल र छिटो गर्न सकिने	१. मानवको सिर्जनशीलता लोप हुने र मेशिनको रूपमा परिणत हुने
२. छिटो सूचनाको आदानप्रदान हुने	२. मानिसको रोजगारी गुम्ने
३. नयाँ प्रविधिको विकास	३. मानवीय सम्बन्ध र संवेदनशीलताको अन्त्य भइ स्वार्थी भावनाको विकास हुने
४. उत्पादनमा वृद्धि	४. गोपनीयता भंग भइ नयाँ अपराधको विकास हुने
५. थोरै समय र साधनबाट धेरै काम गर्न सकिने	५. परम्परागत पेशा व्यवसाय लोप हुने
६. आर्थिक विकासमा सहयोग	६. कला, धर्म संस्कृतिमा ह्रास
७. विश्व एक गाउँको रूपमा परिणत हुने	७. वातावरण प्रदूषण हुने

विज्ञानका विभिन्न विधाका स्रष्टाहरु (विज्ञानका पिता)

(Father of Science)

क्र.सं.	विधा (विज्ञान)	स्रष्टाहरु (पिता)
१.	Father of Science	अल्बर्ट आइन्स्टाइन
२.	Father of physics	आइजक न्यूटन
३.	Father of Biology / Zoology	एरिस्टोटल
४.	Father of Botany	थियोफ्रेटस
५.	Father of Chemistry	रवर्ट बोईल
६.	Father of Microbiology	लुइ पास्चर
७.	Father of Genetics	ग्रेगर मेण्डल
८.	Father of Modern Genetics	विलियम बेटेसन
९.	Father of Taxonomy	कारोलस लिनेअस
१०.	Father of Medical science	हिप्पोक्रेटस
११.	Father of Ayurveda	धनवन्तरी, चरक
१२.	Father of Geometry	यूक्लिड
१३.	Father of Mutation	हयुगो डि. भेराइज
१४.	Father of Computer	चाल्स व्यावेज
१५.	Father of Anatomy	जि. कुभियर
१६.	Father of Nuclear chemistry	अटोहान
१७.	Father of Experiment	आर्किमिडिज
१८.	Father of Invention	थोमस एल्वा एडिसन
१९.	Father of Electricity/ Prince of Experiment	माईकल फाराडे
२०.	Father of Evolution / Natural selection	छनोट चार्ल्स डार्विन
२१.	Father of Blood Group	कार्ल ल्याण्डस्टिनियर

२२. Father of Blood Circulation

विलियम हार्वे

२३. Father of History

हेरोडोटस

प्रमुख वैज्ञानिक अन्वेषण र आविष्कारहरू, प्रसिद्ध वैज्ञानिक र तिनको योगदान

१. आर्किमिडिज (Archimedes) (इ.पू. २८७ - इ.पू. २१२) ग्रीस,

"Give me a place to stand on, I will move the earth" आर्किमिडिज

(प्रयोगात्मक विज्ञानका पिता (Father of Experiment))

उनका आविष्कारहरूमा,

- उर्ध्वचापको सिद्धान्त,
- प्लवनको नियम (Principle of floatation),
- सापेक्षित घनत्वको सिद्धान्त,
- उत्तोलकको सिद्धान्त,
- घर्नी,
- $\pi = 22/7$,
- सूर्य, चन्द्रमाको व्यास नाप्ने तरिका,
- धेरै ठूलो संख्यालाई सानो आकारमा लेख्ने विधि,
- Water screw आदि छन् ।

२. निकोलस कपर्निकस (सन् १४७३-१५४३) पोल्याण्ड

सूर्य केन्द्रित सिद्धान्त (Helio centric theory) प्रतिपादन सन् १५४३

३. Giordino Bruno (1548- 1600) (इटाली)

सूर्य केन्द्रित सिद्धान्त (Helio centric theory) प्रचार गरे वापत जिउदै आगो लगाइएको वैज्ञानिक

४ ग्यालिलियो ग्यालिली (सन् १५६४-१६४२) (इटाली, पिसा)

ग्यालिलियोका पिता भिन्सेन्जो ग्यालिली गणितज्ञ तथा संगीतकार थिए ।

Little Balance पुस्तक ग्यालिलियोले लेखेका हुन् ।

ग्यालिलीका आविष्कारहरूमा -

- पेन्डुलम,
- टेलिस्कोप,
- तापक्रममापक यन्त्र,
- ज्यामितिय कम्पास,
- हाइड्रोस्टाटिक तराजू,
- पृथ्वी गोलो छ,
- चन्द्रमाको आफ्नो प्रकाश छैन,
- चन्द्रमाको सतहमा खाल्डाखुल्डी रहेको पत्ता लगाएका
- कुनै वस्तुलाई ० देखि ९० को कोणमा प्रक्षेपित गर्दा त्यसको बाटो अनुवृत्तिय (Parabolic) हुन्छ,
- बृहस्पतिको उपग्रह गेनिमेड पत्ता लगाएका
- शनिलाई अण्डाकार रिडले धेरेको छ,
- आकासगडगाको निर्माण धेरै ताराहरू मिलेर बनेको हुन्छ आदि ।

५. सर आइज्याक न्युटन (सन् १६४२-१७२७) इङल्याण्ड

प्रमुख आविष्कारहरू

- चालको ३ वटा नियम,
- गुरुत्वाकर्षणको नियम,
- प्रकाशको किरणमा सातवटा रङ हुने,
- Calculus
- उनका प्रमुख कृतिहरूमा
- Principia (१६८७) (Latin भाषामा)
- Optics (१७०४) (English भाषामा)
- सन् १६८९ र १७०१ मा ससदमा प्रतिनिधित्व
- सन् १६७२ मा रोयल सोसाइटी लण्डनको सदस्य
- सन् १७०३ मा रोयल सोसाइटी लण्डनको अध्यक्ष भइ आजिवन कार्य गरे ।
- सन् १७०५ मा न्युटनलाई Sir उपाधि दिइयो ।

६. जोन डाल्टन (John Dalton) (सन् १७६६-१८४४) इङल्याण्ड

"My head is too full of triangles, chemical properties and electrical experiments to think much of marriage." जोन डाल्टन

मुख्य आविष्कारमा

- पारमाणविक रचना (Atomic structure)
- अपूर्णचापको सिद्धान्त (Dalton's Law of partial pressure),
- हाइग्रोमिटर हुन् ।

७. माइकल फाराडे (Michael Faraday) (सन् १७९१-१८६७) इङल्याण्ड (न्यु विनाटन)

Nothing is too wonderful to the true of it be consistent with the laws of nature - माइकल फाराडे

Prince of experiment

आविष्कारहरूमा

- भोल्टाइक सेल,
- जेनेरेटर,
- क्लोरीन,
- पानी तान्ने मेसिन,
- वेन्जीन,
- कार्बन फ्लोराइड,
- प्याराम्याग्नेटिज्म,
- डाइम्याग्नेटिज्म,
- विद्युत विच्छेदनको सिद्धान्त, विद्युत लेपन
- विद्युत चुम्बकिय उपपादनको नियम (Law of Electro magnetic induction) आदि छन् ।

८. चार्ल्स डार्विन (Charles Darwin) (सन् १८०९-१८८२) इङल्याण्डको भ्रुजवरी

A man who dares to waste an hour of life has not discovered the value of life. चार्ल्स डार्विन

विकासवादी सिद्धान्तका पिता अल्फ्रेड रसेल वालेस संग सहकार्य गरेका

वेगल (Beagle) जहाज चढेर गालापागोस (Galapagos) टापुमा अध्ययन गरेका थिए ।

उनका महत्वपूर्ण कृतिहरूमा

- 'The origin of species and Natural selection (1859),
- The Verification of Animals and plants under domestication (1868),
- The descent of man and selection in relation to sex (1871) प्रसिद्ध छन् ।

उनका सिद्धान्तहरूमा,

- Theory of Natural selection,
- struggle for existence,
- survival of the fittest
- origin of species हुन् ।

९. लुई पाश्चर (Louis Pasteur) (सन् १८२२-१८९५) फ्रान्स

“Do not put forward anything that you can not prove by experimentation” लुईस पाश्चर

आविष्कारहरूमा

- Germ Theory,
- घाउ पाक्ने कारण व्याक्टेरिया (१८६९),
- क्षयरोग (TB) को औषधी,
- तरल पदार्थलाई ५५ डिग्री सेल्सियस तापक्रममा आधा घण्टा राख्दा त्यसमा रहेका जीवाणुहरू नष्ट हुन्छन् भन्ने कुरा उनले दुधलाई ५५ डिग्री सेल्सियस सम्म उमालेर त्यसमा भएका जीवाणु नष्ट गरी प्रमाणित गरेका थिए।
- मिस्टर जोसेफ नाम गरेका ९ वर्षिय बालकको पेटमा १४ वटा सुइ लगाएर रेविज सूइको प्रयोग पहिलोपटक लुई पाश्चरले गरेका थिए । (१६ जुन १८८५)
- पाश्चराइजेसन प्रविधि (१८६५)
- रेविज रोग (हाइड्रोफोविया) को औषधी, (सन् १८८५) आदि

१०. अल्फ्रेड वर्नहार्ड नोबेल (सन् १८३३-१८९६) स्वीडेन

इन्जिनियर तथा रसायनविद अल्फ्रेड नोबेलले “डाइनामाइट” को आविष्कार गरे ।

यीनको सम्पत्तिलाई कोषको रुपमा राखी सन् १९०१ देखि नोबेल पुरस्कार दिन थालियो ।

११. थोमस एल्वा एडिसन (Thomas Alva Edison) (सन् १८४७-१९३१) अमेरिकाको ओहायो राज्य

- आफ्नो नाम आफै विर्सने वैज्ञानिक
- आविष्कारका पिता
- १०९३ भन्दा बढी आविष्कार
- सन् १९०४ मा भौतिक शास्त्र तर्फको नोबेल पुरस्कार प्राप्त ।
- Hello शब्दको पहिलो चोटी प्रयोग गरेको,
- सन् १८६९ मा रेलमा नै छापेर रेलमा नै बेचिने पत्रिका **Grand Trunk Herald** प्रकाशित गरेका
- महत्वपूर्ण आविष्कारहरू
- एकै चोटी दुई लाइनबाट समाचार पठाउन सकिने टेलिग्राफ (१८६८),
- मत गणनायन्त्र (१८६९),
- ग्रामोफोन (१८७७),

- चलचित्र क्यामरा र प्रोजेक्टर (१८७९)
- विजुली चिम (१८७९),
- विद्युत रेल मार्ग (१८८०),
- विद्युतबाट चल्ने पेन (मेमोग्राफ),
- स्टोरेज व्याट्री,
- लाउडस्पीकर, आदि छन् ।

१२. म्याडम क्यूरी (सन् १८६७-१९३४) पोल्याण्ड

- पोल्याण्डको वार्सामा जन्मेकी म्याडम क्यूरीको वाल्यकालको नाम मारिया स्कलोदोवस्की थियो ।
- यिनले रेडियम पत्ता लगाए वापत सन् १९०३ मा श्रीमान् पियरे क्यूरी र गुरु हेनरी बेकुरेलका साथमा भौतिक शास्त्र तर्फको नोबेल पुरस्कार प्राप्त गरी नोबेल पुरस्कार प्राप्त गर्ने पहिलो महिला बनिन ।
- सन् १९११ मा पोलोनियम पत्ता लगाए वापत रसायन शास्त्र तर्फको नोबेल पुरस्कार पाइन ।
- यीनकी छोरी आइरेन क्यूरी र ज्वाइ फ्रेडरिक जुलियटले X-ray Radiography पत्ता लगाए वापत सन् १९३५ मा रसायन शास्त्र तर्फको नोबेल पुरस्कार पाएका थिए ।
- यसरी एउटै परिवारमा ३ पटकमा ४ जनाले गरी ५ वटा नोबेल पुरस्कार प्राप्त भएको थियो ।
- क्यूरीले पिचब्लेडबाट रेडियम र पोलोनियम आविष्कार गरेकी थिइन । 1 gm रेडीयमका लागि ८ टन पिचब्लेड खर्चेका थिए ।
- श्रीमान् श्रीमती दुवैलाई क्यान्सर भए पनि श्रीमान् कार दुर्घटनामा सन् १९०६ र श्रीमती क्यान्सरका कारण सन् १९३४ मरेका थिए ।

१३. गुगिल्लो मार्कोनी (Guglielmo Marconi) (सन् १८७४-१९३७) इटाली

- Every days see humanity more victorious in the struggle with space and time. मार्कोनी
- इटालीको वोलोग्ना सहरमा जन्मको मार्कोनीको वाल्यकालको नाम (Billy) विल्ली थियो ।
- उनले तार विनाको टेलिग्राफ (सन् १८९७) आविष्कार गरे वापत सन् १९०९ मा नोबेल पुरस्कार प्राप्त गरे ।
- सन् १९०१ डिसेम्बर १२ मा उनले यूरोपबाट अमेरिका Wireless Telegraphy ले जोडेका थिए ।
- सन् १९०२ मा चुम्बकिय डिटेक्टर बनाए, सन् १९१६ मा Short-wave बनाई रेडियो सन्देश पठाए ।
- मार्कोनी रेडियोका आविष्कारक हुन् ।

१४. अल्बर्ट आइन्स्टाइन (Albert Einstein) (सन् १८७९-१९५५) जर्मनी (उल्म)

- God may be sophisticated, but he is not malicious. आइन्स्टाइन
- अमेरिकाको न्यू जर्सीको प्रिन्स्टन भन्ने स्थापना ७६ वर्षको उमेरमा मृत्यु भएको थियो ।
- आइन्स्टाइनले सापेक्षवादको सिद्धान्त (Theory of Relativity) (सन् १९०५),
- सामान्य सापेक्षताको सिद्धान्त (General Theory of Relativity) (सन् १९१६),
- प्रकासको विद्युतिय असर (Photo electric effect),
- विद्युतिय चुम्बकत्व (Electro magnetism) र गुरुत्वाकर्षण (Gravitation) लाई संयोजन गरी (Unified field theory) (सन् १९२०)
- $E=mc^2$ आदि पत्ता लगाएका थिए ।
- प्रकास विद्युतिय असरको नियमका लागि सन् १९२१ मा नोबेल पुरस्कार दिइएको थियो ।
- उनको मस्तिष्कलाई अमेरिकाको प्रिन्स्टन अस्पतालमा सुरक्षित राखिएको छ ।

१५. ओटोहान (Otto Hahn) (सन् १८७९-१९६८) जर्मनी (फ्रान्कफर्ट)

- फादर अफ न्यूक्लीयर केमेष्ट्री
- न्यूक्लियर फिसन (Nuclear Fission) प्रतिक्रिया गराई शक्ति उत्पादन गर्ने कार्य गरे वापत सन् १९४४ मा नोबेल पुरस्कार प्राप्त गरे ।
- यीनको सिद्धान्तमा एटमबम निर्माण भयो ।

१६ जगदिश चन्द्र बोस (सन् १८८५-१९३७)

बोट विरुवामा पनि चेतना हुन्छ भनि पत्ता लगाउने भारतिय वैज्ञानिक वनस्पतिको विकासक्रम नाप्ने यन्त्र केस्कोग्राफ आविष्कार गरेका थिए ।

१७. स्टेफिन विलियम हकिन्स (Stephen William Hawking) (१९४२-२०१८) इङ्ल्याण्ड (अक्सफोर्ड)

Amyotrophic Lateral Sclerosis (ALS) बाट पिडीत महान खगोल शास्त्री

चर्चित रचनाहरु

- A Brief History of Time (सन् १९८८)
- Black Holes and Baby Universe and Other Essay (सन् १९९४)
- The Universe is a Nutshell (सन् २००१)
- On the Shoulders of Giants. The Great Works of Physics and Astronomy (सन् २००२)
- God Created the integers: The Mathematical Break Through That Changed History (सन् २००५)
- The Grand Design (सन् २०१०)

छोरी लुसीसंग संयुक्त लेखनका बालकथा

George's Secret Key to the Universe (सन् २००७)

George's Cosmic Treasure Hunt (सन् २००९)

चलचित्रहरु

- A Brief History of Universe (सन् १९९१)
- Stephen Hawking's Universe (सन् १९९७)
- Horizon: the Hawking Paradox (सन् २००५)
- Masters of Science Fiction (सन् २००७)
- Stephen Hawking: Master of the Universe (सन् २००८)
- Into the Universe with Stephen Hawking (सन् २०१०)

वैज्ञानिक अन्वेषण / खोज / सिद्धान्त र त्यसका प्रतिपादकहरु

वैज्ञानिकको नाम	आविष्कार/योगदानको क्षेत्र
पाईथागोरस (ई.पू. ५८२) ग्रीस	गणित
हिप्पोक्रेटिज (ई.पू. ४६०) युनान	शरीर विज्ञान, शल्यचिकित्सा
एरिस्टोटल (ई.पू. ३८४) युनान	जीव विज्ञान/प्राणी शास्त्र
युक्लिड (ई.पू. ३३०-२६९) अलेक्जेंड्रिया	ज्यामितीका पिता
आर्किमिडिज (ई.पू. २८७-२१२) ग्रीस	सापेक्षित घनत्व, उत्तोलक एवं घिर्नीको सिद्धान्त
लियोनार्दो दा भिन्ची (सन् १४५२, इटाली)	ईन्जिनियरिङ्ग, ज्योतिष विज्ञान, भूगर्भशास्त्र
निकोलस कोपर्निकस (सन् १४७३, पोल्याण्ड)	खगोलशास्त्र, गणित, सूर्यकेन्द्रित सिद्धान्त
ग्यालिलियो ग्यालिलि (सन् १५६४-१६४२, इटाली)	खगोलशास्त्र, टेलिस्कोप
जोहानस केप्लर (सन् १५७१-१६३०, जर्मनी)	खगोलीय पिण्डहरुका कक्ष, ग्रहहरुको गतिको विश्लेषण
आईज्याक न्यूटन (सन् १६४२-१७२७, ईंग्ल्याण्ड)	गुरुत्वबल, क्याल्कुलस, प्रकाशको वर्णपट चालको नियम
जोन डाल्टन (सन् १७६६-१८४४, ईंग्ल्याण्ड)	परमाणुको सिद्धान्त, अपूर्ण चापको सिद्धान्त
जर्ज साईमन ओहम् (सन् १७८७-१८५४, जर्मनी)	विद्युत अवरोधको सिद्धान्त (Ohm's law)
थोमस अल्वा एडिसन (सन् १८४७-१९३१, अमेरिका)	father of invention, करिब १०९३ आविष्कारहरु

प्रमुख वैज्ञानिक आविष्कार र तिनका आविष्कारक एवं प्रतिपादक

सिद्धान्त/आविष्कार	प्रतिपादक/आविष्कारक
Electromagnetism	हान्स क्रिश्चियन ओएस्टेड
Heliocentric theory	निकोलस कोपर्निकस
Principle of buoyancy, principle of lever	आर्किमिडिज
Quantum theory	म्याक्स प्लांक
Theory of electro - magnetic induction	माइकल फ्याराडे
Theory of electromagnetic waves	म्याक्स वेल
Theory of evolution	चार्ल्स डार्विन
Theory of gravitation, law of motion	आईज्याक न्यूटन
Theory of relativity	अल्बर्ट आइन्स्टाइन

रेडियम	म्याडम क्युरी
रेडियो	माकोनी
रेफ्रिजरेसन	जे. कक्ष पार्किंस
राडार	रबर्ट वाटसन
रबर टायर	डनलप
साइकल	म्याकमिलन
सिमेन्ट	जेसेफ आस्पडिन
घडी	ए.एल. ब्रिगेट
टेलिस्कोप	ग्यालिलियो ग्यालिलि
टेलिफोन	ग्राहम वेल
टेलिभिजन	जे.एल. बेयर्ड
डाइनामाइट	अल्फ्रेड नोबेल
ब्रेललिपी	लुइस ब्रेल
आणविक रियाक्टर	एनरिको फर्मी
आईसक्रीम	जेराल्ड टिस्सैन
अक्सिजन	प्रिप्टले

मोटर गाडी	कार्ल बेञ्च
माईक्रोसकोप	रवर्ट हुक
भेसलिन	रवर्ट चेथब्रो
भ्याकुम मेसिन	आईभिस भ्याकोगेभी
जेनेरेटर/डाइनामो	माईकल फाराडे
वासिड मेसिन	चार्ल्स स्टोन
वष्प ईन्जिन	जेम्सवाट
व्यारोमिटर	टोरिसेली
व्याट्री	भोल्टा
पेट्रोल ईन्जिन	अट्टो
प्रेसर कुकर	डेनेस पापिन
प्रिन्टिङ मेसिन	केक्सटन
प्यारासुट	जे. ब्लेनचार्ड
पेन्डुलम घडि	हाईजेन्स
प्रिन्टिङ प्रेस	गुटेनबर्ग
पेसमेकर	डा. पाउलजोल
पाश्चराइजेसन, प्रतिरेविज सुई	लुई पाश्चर
फउन्टेन पेन	वाटर मेन
फोनोग्राफ	थोमस एल्वाएडिसन
फोटोग्राफ	लुईडगरे
फोटोकपी मेसिन	चेप्टर कार्लसन
सिस्मोग्राफ	रवर्ट
सिलाई मेसिन	एलियास होवे
टि.वी चिकित्सा	रवर्ट कोच
डिजेल ईन्जिन	रुडोल्फ डिजेल
डटपेन	लसजो विरो
चियापत्ती	थोमस सुलिभ्यान
लाईटनिङ रड	वेन्जामिन फ्रेकलिन
लेजर	चार्ल्स ट्राउट
ईन्सुलिन	रफ बेटिङ
ईलेक्ट्रोन	जे जे थोमसन
ईलेक्ट्रिक मोटर	निकोला तेसला
एटम बम	अटो हान
एनेस्थेसिया	मिल्टन क्लार्क
एस्पिरिन	हर्मन डेसर
एनिमेसन	एमिल रेनाउड

एलिभेटर	एलिसा जि.ओटिस
एफ एम रेडियो	एडविन आर्मस्ट्रङ
एयर कन्डिसन	विलीस केरियर
एक्स रे	रोएन्टजेन
कम्प्युटर	Charles Babbage
कोकाकोला	जोन यस्टर्डन
क्यामेरा	जोसेफ नियसी
क्यालकुलेटर	पास्कल
ग्रामोफोन	थोमस अल्वा एडिसन
ग्यास ईन्जिन	डाईमलर
ग्यालेक्सी, Big bang theory	एडविन हब्ल
हेलिकोप्टर	ब्रेस्केट
हवाईजहाज	ओरभिल र विरभल राईट
थर्मोमिटर	ग्यालिलियो ग्यालिलि
परमाणु बमको सिद्धान्त	अटोहान
प्राकृतिक छनोटको सिद्धान्त, क्रमविकासको सिद्धान्त	चार्ल्स डार्विन
प्रकाशको गति	रोमर
The Germ theory , पाश्चराइजेसन, रेविजभ्याक्सिन	लुइस पाश्चर
Hydrogen Gas	हेनरी क्याभेण्डिस
Oxygen Gas	जे प्रिस्टले
तापको अविनासिक र थर्मोडाइनामिक्स सिद्धान्त	जुल
तापको गतिवादी सिद्धान्त	केल्भिन
हसाउने ग्यास	पिभसाल
फिङ्गर प्रिन्ट	सर फ्रान्सिस ग्याल्टन
युरानियम विखण्डन	हेनरी ओकुरेल
सपना विस्लेषण	सिगमन्ड फ्रायड
उत्तरी ध्रुवको खोज	एमण्डसेन
रेडियो एक्टिविटी	हेनरी बेकुरेल (१८९६)

विज्ञानका विभिन्न विधाको अध्ययन

Agronomy	- वाली विज्ञान
Anatomy	- शरीरको चिरफार गर्ने विज्ञान
Anthropology	- मानव विकास अध्ययनविज्ञान
Apiculture	- मौरी विज्ञान
Aerology	- वायु सम्बन्धी अध्ययनविज्ञान
Archaeology	- पुरातत्व अध्ययन गर्ने विज्ञान
Astrology	- ज्योतीष विज्ञान
Astronomy	- अन्तरिक्ष विज्ञान
Bacteriology	- जीवाणु सम्बन्धी विज्ञान
Biology	- जीव विज्ञान
Botany	- वनस्पति विज्ञान
Chemistry	- रसायन विज्ञान
Cosmology	- ब्रहमाण्ड विज्ञान
Cytology	- कोषको अध्ययन गर्ने विज्ञान
Criminology	- अपराध शास्त्र
Entomology	- किराहरुको अध्ययन विज्ञान

Epidemiology	- रोग सम्बन्धि विज्ञान
Ethnology	- कुनै जाति विशेषको अध्ययन
Genetics	- वंशाणु विज्ञान
Geology	- भूगर्भ विज्ञान
Hydrology	- (पानी) जल विज्ञान
Horology	- घडी तथा समय निर्धारण सम्बन्धी अध्ययन
Metallurgy	- खनिज विज्ञान
Microbiolog	- सूक्ष्म जीव अध्ययन विज्ञान
Morphology	- जीवको वनावट अध्ययन विज्ञान
Mycology	- फन्जाइ सम्बन्धी अध्ययन विज्ञान
Oncology	- क्यान्सर विज्ञान
Optics	- प्रकाशको अध्ययन विज्ञान
Ornithology	- पक्षीहरुको अध्ययन विज्ञान
Pathology	- रोगको कीटाणुको अध्ययन विज्ञान
Paleontolog	- जीवावशेषको अध्ययन विज्ञान
Pharmacology	- औषधी निर्माण वारेमा अध्ययन

Physics	- भौतिक विज्ञान
Physiology	- जीवन प्रक्रियाको अध्ययन विज्ञान
Pisciculture	- माछा विज्ञान
Pomology	- फलफुल विज्ञान

Sericulture	- रेशम खेती विज्ञान
Seismology	भूकम्प विज्ञान
Virology	- भाइरस सम्बन्धी विज्ञान
Zoology	- जीवजन्तुको अध्ययन गर्ने विज्ञान

केहि महत्वपूर्ण उपकरणहरू

Altimeter	- उचाई नाप्ने उपकरण
Ammeter	- विद्युत धारा नाप्ने उपकरण
Anemometer	- हावाको गति नाप्ने उपकरण
Arboriculture	- रुख विरुवा अध्ययन
Audio phone	- कमश्रवण शक्ति भएकाले सुन्ने
Audiometer	- श्रवण शक्ति नाप्ने उपकरण
Audiphones	- सुन्न मद्दत गर्ने यन्त्र
Auxanometer	- वनस्पतिको वृद्धि नाप्ने यन्त्र
Barometer	- वायुमण्डलीय चाप नाप्ने
Binocular	- दूरदर्शक यन्त्र
Cardiogram	- मुटुको जाच्ने यन्त्र
Cardiograph	- मुटुको चल देखाउने
Cardiometer	- मुटुको स्पन्दन नाप्ने उपकरण
Chromatograph	- रङ्गको मिश्रण छुट्याउने
Climatology	- जलवायु विज्ञान
Colonoscopy	- मलद्वारबाट भित्र हेर्ने, जाँच्ने यन्त्र
Compass	- दिशा सूचक यन्त्र
Cybernetics	- मानव र मेसीनको सम्बन्ध अध्ययन
Demography	- जनसंख्या अध्ययन
Dynamo	- यान्त्रिक शक्तिलाई विद्युत शक्तिमा परिवर्तन गर्न उपकरण
Electroscope	- विद्युत चार्ज जाच्ने यन्त्र
Endoscope	- शरीर भित्र हेर्न सकिने यन्त्र
Fathometer	- नदी, ताल समुन्द्रको गहिराई नाप्ने उपकरण
Galvanometer	- कम मात्राको विद्युत नाप्ने यन्त्र
Gynecology	- स्त्रीरोग सम्बन्धि विज्ञान
Helios cope	- सूर्य हेर्न प्रयोग गरिने यन्त्र
Horology	- समय निर्धारण (घडी) सम्बन्धि विज्ञान
Horticulture	- बागवानी विज्ञान
Hydrometer	- तरलको घनत्व नाप्ने यन्त्र
Hydrophone	- पानी भित्रको आवाज नाप्ने यन्त्र

Hygrometer	- सापेक्षित आद्रता नाप्ने उपकरण
Brethalaizer	- अल्कोहल सेवन गरे नगरेको जाँच्ने यन्त्र
Lactometer	- दुधको घनत्व नाप्ने उपकरण
Micrometer	- छोटो लम्बाइ नाप्ने यन्त्र
Microscope	- सूक्ष्म जीव हेर्ने यन्त्र
Neurology	- नसा तथा मस्तिस्क विज्ञान
Ohmmeter	- अस्मोटिक प्रेसर नाप्ने यन्त्र
Orology	- पहाडको अध्ययन विज्ञान
Osteology	- हाडको अध्ययन विज्ञान
Pedology	- माटो विज्ञान
Photometer	- प्रकाशको तीव्रता नाप्ने उपकरण
Potometer	- उत्सवेदन नाप्ने उपकरण
Psychology	- मनोविज्ञान
Radiology	- प्रकाशको किरण सम्बन्धि अध्ययन
Rain Gauge	- वर्षाको मात्रा नाप्ने उपकरण
Seismometer	- भूकम्पको गति वा वेग नाप्ने यन्त्र
Seismometer	- भूकम्पको गति वा वेग नाप्ने उपकरण
Spectrometer	- वर्णपटका प्रकाशका किरणको तरङ्गलम्बाइ नाप्ने यन्त्र
Sphygmomanometer	- रक्तचाप नाप्ने उपकरण
Spiro meter	- मृगौलाको क्षमता नाप्ने यन्त्र
Stethoscope	- शरीरको भित्रको आवाज सुन्ने यन्त्र
Telescope	- दूरदर्शक यन्त्र
Theodolite	- कोण नाप्ने यन्त्र - इन्जिनियरले प्रयोग गर्ने)
Thermometer	- तापक्रम मापक यन्त्र
Toxicology	- विष सम्बन्धि विज्ञान
Voltmeter	- विद्युत विच्छेदन गर्ने उपकरण
Voltmeter	- पोटेन्शीयल फरक नाप्ने उपकरण
Xanthometer	- समुन्द्र, तालको पानीको रङ्ग नाप्ने यन्त्र

केहि भौतिक परिमाण र तिनका एकाई

भौतिक परिमाण	एकाई
१. भूकम्प	रेक्टर स्केल
२. सामर्थ्य	वाट
३. चाप	पास्कल
४. शक्ति/कार्य	जुल

५. ताप	जुल/क्यालोरी
६. वल	न्यूटन
७. ध्वनीको तीव्रता	डेसीबल
८. विद्युतधारा	एम्पीएर
९. घनत्व	किलोग्राम/घनमिटर

१०. पोटेनशीयल फरक भोल्ट
११. लेन्सको सामर्थ्य डायप्टर

केही वस्तुमा पाइने तत्व

सूती - निकोटिन
चिया - टेनिन
कफी - क्याफिन
दुध - कोजिन
रक्सी - इथानोल
सूर्यमुखि फूल - अक्जिन

Phobia

Aerophobia हावादेखि डराउनु
Androphobia पुरुषदेखि लाग्ने डर
Authophobia फूल देखि डराउनु
Autophobia एकान्तपन देखि डराउनु
Bibliophobia पुस्तक देखि डराउनु
Eisotrophobia ऐना देखि डराउनु
Gamophobia विवाह गर्नदेखि डराउनु
Gynophobia महिलादेखि लाग्ने डर
Hematophobia रगत देखि डराउनु

१२. विशिष्ट तापधारणशक्ति जुल/केजीडिग्री सेल्सीयस

खुर्सानी - क्याप्साइसिन
हरियो पात - क्लोरोफिल
सिस्नोले पोल्दा, कमिलाले टोक्दा - मिथानोइक वा फर्मिक एसिड
बारुला, मौरीले टोक्दा - एसिटिक एसिड

Hydrophobia पानीदेखि लाग्ने डर
Ophidiophobia सर्पदेखि डराउनु
Ornithophobia चरादेखि डराउनु
Pogonophobia दाढी देखि डराउनु
Pyrophobia आगोदेखि डराउनु
Theophobia भगवानदेखि डराउनु
Xenophobia विदेशी देखि डराउनु
Zoophobia जनावरदेखि लाग्ने डर

- नेपालको राष्ट्रिय विज्ञान दिवस असोज १ का दिन मनाइन्छ। विश्व विज्ञान दिवस १० नोभेम्बर का दिन मनाइन्छ।